



**LUNDS**  
UNIVERSITET

# Riksdagens förslag - rättssäkra åtgärder eller ett hot mot Sveriges rättssäkerhet och individers mänskliga rättigheter?

En innehållsanalys av riksdagens aktuella förslag om hantering av svenska IS-återvändare.

Student: Hedda-Louise Birgersson Wagner  
Avdelningen för mänskliga rättigheter  
Historiska institutionen  
Kurskod: MRSG31  
Termin: Vårterminen 2019  
Handledare: Olof Beckman  
Omfång: Antal ord: 10157



# Abstrakt

Uppsatsen ämnar bidra till förståelse i en pågående politisk och aktuell debatt, gällande rättsliga vägar att hantera svenska medborgare som är återvändare från Islamiska staten. Enligt en innehållsanalytisk metod genomförs en granskning av protokollet från den aktuella riksdagsdebatten om IS-återvändare 12 mars 2019. Utifrån ett teoretiskt perspektiv om mänskliga rättigheter och rättssäkerhet för individer och medborgare gentemot staten, analyseras förslagen i debatten. Frågan om att hämta hem medborgare, indraget medborgarskap och barns medborgerliga rättigheter redogörs för, liksom aspekter av svensk terrorlagstiftning och legalitetsprincipen, samt internationellt samarbete och ansvarsutkrävande. Ideologiska grunder för förslag redogörs inte, istället syftar analysen till att fördjupa förståelsen kring juridiska förslag i frågan utifrån ett rättsligt teoretiskt ramverk. Det uppdagas vilka förslag som är förenliga med svenska rättsprinciper, till exempel att hämta hem IS-svenskar, samt förslag som strider mot dessa principer, som att införa en retroaktivt gällande terroristlagstiftning vad gäller terrorresor. Avslutningsvis identifieras kunskapsluckor kring förebyggande åtgärder vid rekrytering, radikaliserings och terrorism.

*Nyckelord:* IS-återvändare, rättssäkerhet, rättsstat, mänskliga rättigheter, individuellt ansvarsutkrävande, medborgarskap, terrorlagstiftning, Sverige.

# Innehållsförteckning

<b>1</b>	<b>Inledning och bakgrund</b>	1
1.1	Problemformulering, syfte och frågeställningar	2
1.2	Material och avgränsningar	3
1.2.1	Primär- och sekundärmaterial	3
1.2.2	Källkritik	4
1.3	Forskningsetiska bedömningar	5
<b>2</b>	<b>Teori och metod</b>	6
2.1	Teori och begreppsanvändning	6
2.2	Innehållsanalys som metod	9
<b>3</b>	<b>Litteraturöversikt och tidigare forskning</b>	12
3.1	Internationella forskningsartiklar	12
3.2	Svenska experters bidrag	15
<b>4</b>	<b>Analys: Riksdagens förslag om hantering av svenska IS-återvändare</b>	21
<b>4.1</b>	<b>IS-återvändare och medborgerliga rättigheter</b>	21
4.1.1	Rätt till hemresa	21
4.1.2	Indraget medborgarskap	23
4.1.3	Barnperspektivet	24
<b>4.2</b>	<b>Svensk terrorlagstiftning och legalitetsprincipen</b>	26
4.2.1	Legalitetsprincipen	27
4.2.2	Oskyldighetspresumtionen	29
<b>4.3.</b>	<b>Möjligheter och forum för individuellt ansvarsutkrävande</b>	29
4.3.1.	Ad-hoc tribunal och ICC	30
4.3.2.	Internationellt samarbete	32
<b>5</b>	<b>Diskussion och sammanfattning</b>	35
	<b>Referenser</b>	37



# 1 Inledning och bakgrund

IS definieras av FN som en terrororganisation, och av den svenska nationalencyklopedin som en väpnad sunniislamistisk rörelse, främst aktiv i Irak och Syrien.<sup>1</sup> 29 juni 2014 rapporterar svenska och internationella medier om att organisationen utropat ett kalifat, det vill säga ett muslimskt rike.<sup>2</sup> IS gör sig snabbt känd som en av de värsta terrorsektorer världen har skådat. Fyra och ett halvt år senare, den 9:e februari 2019 inleds den slutoffensiv som en dryg månad senare leder till att IS förlorar sitt sista fäste al-Baghuz.<sup>3</sup>

Nu ställs Sverige och alla andra länder med medborgare som valt att ansluta sig till IS inför det faktum att de ditresta troligtvis kommer behöva eller vilja återvända till sitt hemland. Den kurdiska milisen YPG, Folkets försvarsenheter, som gripit hundratals IS-resenärer och håller dem fångslade i norra Syrien, vänder sig till Sverige och andra berörda länder och ber dem hämta hem sina medborgare och lagföra dem i respektive land.<sup>4</sup> I den diskussion som nu uppstår i Sverige och internationellt, föreslås forum och samarbete för internationellt ansvarsutkrävande, återuppbyggnad av förstörda samhällen, och nationella lösningar relaterat till medborgarskap och IS-födda barn samt barn som tagits med när föräldrar anslutit sig.<sup>5</sup>

Bland annat Sydsvenskan skriver att hotet från terrororganisationen kvarstår även sedan organisationen förlorat sitt geografiska territorium, och det skapar oro och rädsla i län-

---

<sup>1</sup> Nationalencyklopedin, Islamiska staten. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/islamiska-staten>, (hämtad 2019-08-18).

<sup>2</sup> Se bland annat: Kleberg, Fridh, Carl, Jihadistiska Isis utropar kalifat, Sveriges Television, 2014-05-29, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/jihadistiska-isis-utropar-kalifat>, (hämtad 2019-08-10).

<sup>3</sup> Sydsvenskan, Terrorgruppen IS besegrad i Syrien, 2019-03-23, <https://www.sydsvenskan.se/2019-03-23/sdf-is-ar-besegrad-i-syrien>, (hämtad 2019-08-10).

<sup>4</sup> Sveriges Television, YPG bekräftar: IS-svenskar fångslade i Syrien, 2018-02-08, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/ypg-bekraftar-is-svenskar-fangslade-i-syrien>, (hämtad 2019-08-01).

<sup>5</sup> Se bland annat: Sveriges Riksdag, Aktuell debatt om hantering av IS-återvändare, 2019-03-12, [https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/aktuell-debatt/aktuell-debatt-om-hantering-av-is-atervandare\\_H6C120190312ad](https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/aktuell-debatt/aktuell-debatt-om-hantering-av-is-atervandare_H6C120190312ad), (hämtad 2019-04-06).

derna vars medborgare kan vara på väg hem.<sup>6</sup> Frågan kring rättsliga vägar att hantera de personer som rest till en terrororganisation i ett annat land, är kontroversiell och svår. Den 12 mars 2019 hålls en politisk debatt i Sveriges Riksdag om rättsliga åtgärder i hanteringen av de så kallade IS-återvändarna, liksom förebyggande och rehabiliterande åtgärder vid radikaliserings.

En innehållsanalys av riksdagsdebatten ur ett teoretiskt rättssäkert och människorättsligt perspektiv anses därför adekvat. Debatten berör svenska medborgare och det svenska samhället, och debatteras av politiska statliga företrädare. Vad som har föreslagits i denna infekterade fråga, och huruvida åtgärderna är människorättsligt och rättssäkert applicerbara i Sverige är av stort intresse.

Islamiska staten har på den internationella arenan omnämnts med olika namn. Dessa inkluderar IS, ISIS, ISIL, Daesh/Daish (på arabiska ad-Dawla al-Islamiyya).<sup>7</sup> Vedertagen benämning i svenska medier är IS, alltså förkortning för Islamiska Staten. Uppsatsen kommer att hålla sig till denna förkortning, förutom när artiklar eller personer refereras till eller citeras, då används de begrepp som författarna själva använder. Vidare kommer IS-återvändare, IS-svenskar samt IS-resenärer användas som begrepp för att fånga in den grupp som uppsatsen handlar om. Begreppen IS-stridande, IS-krigare och IS-terrorister kommer inte att användas i enlighet med oskyldighetspresumtionen. Terrorist kommer till exempel inte att användas som begrepp om personen i fråga inte är juridiskt dömd för terrorism.

## 1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

När Sveriges Riksdag håller aktuell debatt om hanterandet av så kallade IS-återvändare, föreslås åtgärder av partiföreträdare i ett brett spektrum. Dessa inkluderar införande, skärpande av och ändringar i lagar samt förhållningssätt.<sup>8</sup> Syftet med denna uppsats är att granska förslagen utifrån de rättssäkra och människorättsliga principer som råder i Sverige. Detta för att kunna bidra med en insikt i hur Sverige som land och internation-

---

<sup>6</sup> Sydsvenskan, Terrorgruppen IS besegrad i Syrien, 2019-03-23.

<sup>7</sup> Nationalencyklopedin, Islamiska staten

<sup>8</sup> Sveriges Riksdag, Aktuell debatt om hantering av IS-återvändare, 2019-03-12

ell aktör kan hantera fenomenet utifrån alla människors lika värde samt rätt till lika behandling inför lagen och av staten. Särskilt fokus i uppsatsen kommer att vara en granskning av de förslag som genom den använda innehållsanalysen uppdagas, samt är relevant utifrån den valda teorin. Detta kommer noggrant att redogöras för under metod- och teori avsnittet.

Uppsatsens frågeställning: Är riksdagsförslagen vid aktuell debatt om hantering av IS-återvändare förenliga med svenska rättssäkra och människorättsliga principer?

## 1.2 Material och avgränsningar

Protokollet för den aktuella debatten i Riksdagen för hantering av IS-återvändare inkluderar en rad olika förslag. För att analysen i den här uppsatsen ska vara både genomförbar och givande, inkluderas inte samtliga förslag i debatten, utan primärt fokus ligger på juridiska förslag som inkluderar införande, åtagande och lagskärpning. Uppsatsens fokus ligger på rättssäkra vis att hantera de människor som rest från Sverige för att ansluta sig till IS, det vill säga svenska medborgare, och nu vill återvända. Radikalisering, avradikalisering, förebyggande åtgärder samt nutida skademinimering, i form av exempelvis förslag om nya riktlinjer för Socialstyrelsen, kommer i enlighet med uppsatsens syfte inte att inkluderas i denna redogörelse. Uppsatsen tar inte heller i beaktning vilket parti som har föreslagit vilken åtgärd, då ideologiska och partipolitiska aspekter inte är av intresse utifrån en granskning av förslagens möjliga och rättssäkra genomförbarhet.

### 1.2.1 Primär- och sekundärmaterial

Primärmaterialiet i denna uppsats kommer att vara ett protokoll från Sveriges Riksdag om den aktuella debatten om hantering av IS-återvändare, från den 12 mars 2019. Det finns skriftligt protokoll och filmat material av samtliga anföranden, som innehåller samma sak, men då en innehållsanalys genomförs lämpar sig den skriftliga versionen bäst för granskande. Materialet är konkret, aktuellt i tiden samt en bra och tillräcklig grund för den frågeställning som ska besvaras. Analysen som sedan kommer genomfö-

ras har primärmaterialet som bas, tillsammans med sekundärmaterialet som i sin tur tillför relevanta tolkningar och tydliggöranden av svenska etablerade experter inom det område de uttalar sig. Val av primärmaterial har också gjorts med hänsyn till tidsomfånget för uppsatsen, då materialet är kort, koncist, och lättillgängligt.

Sekundärmaterialet inkluderar uttalanden, debattinlägg och granskningar gjorda av forskare, experter och debattörer. Vidare baseras uppsatsens bärande element på expertis inom juridik, folkrätt, rättssäkerhet och mänskliga rättigheter. Under avsnittet litteraturoversikt och tidigare forskning kommer detta att redogöras noggrant, samt under källkritik där experternas positioner i förhållande till ämnet granskas. Vidare beskrivs även de metod-och teorikällor som uppsatsen tar avstamp i, under respektive avsnitt. Dessa inkluderar det sekundärmaterial som använts vid innehållsanalysen, och de källor som ligger till grund för teorin, så som definitioner av begrepp och fenomen som rätts-säkerhet och mänskliga rättigheter.

### 1.2.2 Källkritik

I forskningslitteraturen inkluderas information från myndigheter, forskare, professorer, författare och debattörer. Bland dessa källor är inte alla sakkunniggranskade utifrån kraven om etablerad forskning, dock vill jag argumentera för att de personer som i uppsatsen refereras till är etablerade inom sitt forskningsområde, och framträdande experter i den svenska debatten. Å ena sidan är det som ligger till grund för uppsatsen nära i tid och därmed saknas element av etablerad forskning. Å andra sidan har experterna granskat fenomen utifrån rådande svensk lagstiftning, vilket innebär att det inte finns ett stort svängrum för tolkningar. Det är lätt att verifiera lagar och principer som experterna refererar till, vilket också gör det möjligt att säkerställa dess riktighet. Därför är det rimligt att med denna vetskap ändå inkludera till exempel blogginlägg från Anne Ramberg, generalsekreterare för advokatsamfundet i Sverige, och ett debattinlägg av tidigare chefsanalytiker för kontraterrorism på SÄPO, Malena Rembe. Katia Wagner, författare, föreläsare och tidigare journalist för Sydsvenskan refereras också till, trots att hennes bok inte är sakkunniggranskad, bedöms den källkritisk och trovärdig. Kritiska perspektiv har ställts mot samtliga uttalanden inkluderade i denna uppsats, vilket betyder att författarnas objektivitet och perspektiv har övervägts i urvals-



processen av sekundärmaterialet. Med en kritisk och granskade hållning till varje källa som inkluderas, kan en trovärdig analys kunna genomföras.

### 1.3 Forskningsetiska bedömningar

Utifrån publicering av namn uppstår inga konflikter. De personer som används som källor och som refereras till med namn har själva publicerat källorna med utgångspunkten att de står för texten och perspektivet. Vidare nämns inga partiföreträdare vid den aktuella debatten i riksdagen vid namn, inte heller partierna nämns vid namn då ideologiska och partipolitiska ståndpunkter inte är av intresse i uppsatsen.

Däremot intar författaren av den här uppsatsen en redogörande och kritisk roll som skulle kunna uppfattas som kontroversiell och stötande. Låt mig därför vara tydlig med följande: Jag känner stor avsky för de fruktansvärda grymheter som IS utsatt människor för och tar kraftfullt avstånd från varje våldshandling och kränkning som IS gjort sig skyldiga till mot människor och samhällen. Samtidigt är det angeläget att ämnet diskuteras utifrån perspektivet om alla människors lika värde. Därför anser jag att uppsatsen kan tillföra mer än vad den åsamkar skada, i enlighet med en avvägning utifrån forskningsetiska principer.<sup>9</sup>

---

<sup>9</sup> Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, Vetenskapsrådet, ISBN:91-7307-008-4.

## 2 Teori och metod

Teori och metod kommer här att redogöras för under två olika punkter. Teorivalet motiveras med att företrädare för staten debatterar åtgärder för medborgare, vilka därför måste vara förenliga med det rättssäkra Sverige som ligger till grund för forumet för diskussionen. Vidare motiveras metodvalet av det faktum att innehållsanalysen tillåter ett visst element av eget utformande, vilket passar väl ihop med frågeställning och teori i sammanhanget.

### 2.1 Teori och begreppsanvändning

Nedan inkluderas definitioner av bärande begrepp i uppsatsen eftersom flera av dem är omtvistade och det krävs klarhet kring begreppslig innebörd för att teorin ska vara användbar. Begrepp som måste redogöras för inkluderar; rättssäkerhet, rättsstat och mänskliga rättigheter. Dessutom behöver länken mellan begreppen etableras, för att det teoretiska ramverket ska vara brukbart.

Begreppet rättssäkerhet utgår i den här uppsatsen ifrån Åklagarmyndighetens beskrivning:

Någon entydig definition finns inte, men allmänt brukar begreppet betyda att ett land har en lagstiftning och ett system i övrigt som innebär att den enskilda medborgaren har ett skydd för godtyckliga ingrepp från samhället självt, t.ex. att inte åtalas eller dömas utan tillräcklig bevisning, att inte dömas

utan att det finns stöd i lag för det och att alla medborgare oavsett samhällsställning eller ursprung bedöms på ett likartat sätt.<sup>10</sup>

Utgångspunkten är alltså att relationen mellan staten och individen regleras, samt att det ska finnas ett sedvanligt och principiellt sätt att hantera rättsliga fenomen. Definitionen är något vag. Därför inkluderas ytterligare en definition av begreppet.

Anne Ramberg, generalsekreterare för advokatsamfundet redogör för sitt sätt att se på begreppet i tidskriften Advokaten;

Rättssäkerhet är nödvändigt förbunden med demokrati. Den kräver inte bara att det finns oberoende domstolar och advokater och att lagar tillkommer i viss formell ordning. Den kräver också att innehållet i lagarna är av viss kvalitet. Rätt och rättvisa måste gå hand i hand. The rule of law, eller fritt översatt rättssäkerhet, innefattar enligt mitt sätt att se saken ett systematiskt skydd för mänskliga rättigheter. Det handlar ytterst om individens rätt gentemot staten.<sup>11</sup>

Denna definition har mycket gemensamt med Åklagarmyndigheten, men innehåller också en länk mellan rättssäkerhet och mänskliga rättigheter. Det är utifrån teorin om den individuella människans rätt till sina rättigheter inom en rättsstat (det vill säga en stat som bygger på rättssäkerhet); som uppsatsens frågeställning ska försöka besvaras. Denna utgångspunkt gör det relevant att tala om mänskliga rättigheter och rättssäkerhet på ett gemensamt sätt, trots att de innehåller sakliga skillnader.

För att vidare stödja introducerad definition av detta fenomen inkluderas även ett uttalande som regeringen gjorde 2008. Definitionen anses relevant oavsett ideologisk grund, då ämnet rör statens lagar. Även om det inte representerar den nuvarande rege-

---

<sup>10</sup> Åklagarmyndigheten, Rättssäkerhet, [https://www.aklagare.se/ordlista/r/rattssakerhet/?fbclid=IwAR0csikc1nQmup-Wa\\_7QKPyKs84v7d5OCC9IL8gZuZtU9L4E7EFnAd78mWg](https://www.aklagare.se/ordlista/r/rattssakerhet/?fbclid=IwAR0csikc1nQmup-Wa_7QKPyKs84v7d5OCC9IL8gZuZtU9L4E7EFnAd78mWg), (hämtad 2019-07-07).

<sup>11</sup> Ramberg, Anne, När rättssäkerhet och mänskliga rättigheter krockar med religionen, Advokaten, Nr 6, 2010, Årgång 76, <https://www.advokaten.se/Tidningsnummer/2010/Nr-6-2010-Argang-76/Nar-rattssakerhet-och-manskliga-rattigheter-krockar-med-religionen/>, (hämtad 2019-07-13). \*Uppsatsen kommer inte att behandla demokrati som begrepp eller fenomen. Även om det i ovanstående citat nämns som en koppling till rättsstater och mänskliga rättigheter, är en diskussion kring demokrati i frågan irrelevant utifrån det människorättsliga och rättsstatliga perspektiv som valts. Begreppet kommer inte att användas, och definieras därför inte heller.

ringens position är rättssäkerhetsprincipen något som ska återspegla rätten bortom politik. Den dåvarande Regeringen definierar begreppet på följande vis:

Rättsstatsprincipen innebär att ingen får stå ovanför eller utanför lagen, att staten och statsorganen är skyldiga att följa gällande rätt och att det finns garantier mot missbruk av statsmakten. Förutom formell legalitet som innebär att lagar följs krävs dessutom att lagar stiftas och tillämpas utan diskriminering och med respekt för individens värdighet och mänskliga rättigheter. Det krävs likhet inför lagen och ett oberoende och fungerande rättsväsende som alla har tillgång till, rätt att få anklagelser om brott utredda och prövade inom en rimlig tid i en rättvis rättegång inför en oberoende och opartisk domstol, samt förbud mot godtyckligt frihetsberövande. Ett fungerande rättsväsende kräver okorrumpade poliser och åklagare, oberoende advokater, en obunden och opartisk domarkår, samt att domstolarnas beslut efterlevs.<sup>12</sup>

Enligt nämnda definitioner ska det i ett rättssäkert samhälle alltså finnas skydd mot godtagliga ingrepp från samhället självt, eller annorlunda formulerat; garantier mot missbruk av staten, samt skydd mot att som individ inte dömas utan att det finns stöd i lag.

Det finns även här en tydlig koppling till mänskliga rättigheter. Universal Declaration of Human Rights, UDHR, som ska reglera varje individs mänskliga rättigheter utifrån respekt för alla människors lika värde, utgör i denna uppsats grunden för hur begreppet mänskliga rättigheter kommer att användas.<sup>13</sup> Utifrån den etablerade kopplingen mellan mänskliga rättigheter och rättssäkerhet i uppsatsen, presenterar sig några specifika artiklar i deklARATIONEN relevanta i enlighet med uppsatsens syfte och frågeställning.

UDHR inkluderar: artikel 7 om likhet inför lagen, artikel 8 som reglerar skyddet mot kränkningar av grundläggande rättigheter enligt nationell lag eller författning, såväl som artikel 9, 10, 11 (1), (2) vilka vidare reglerar rättsliga principer och rättssäkra åtgärder

---

<sup>12</sup> Regeringens skrivelse 2007/08:109, Mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik.

<sup>13</sup> UDHR är en deklARATION vilken innebär att den i sin juridiska status skiljer sig från exempelvis en konvention, då den inte är juridiskt bindande. Dock är deklARATIONEN grundläggande för folkrätten och har hög status på den internationella arenan, samt har gett upphov till ytterligare konventioner och traktat. De mänskliga rättigheterna deklARERAS som universella och uppsatsens teoretiska utgångspunkt tar avstamp i detta, och stärks vidare av det faktum att de grundläggande-fri och rättigheterna även återfinns i svensk grundlag.

och förhållningssätt, som exempelvis oskyldighetspresumtionen, legalitetsprincipen samt principen om offentliga, oberoende och opartiska förhandlingar.<sup>14</sup>

Vidare har lagstiftning om mänskliga rättigheter även grund i svensk grundlag. Den nuvarande regeringen uttrycker det såhär

Alla svenska medborgare har samma grundläggande fri- och rättigheter, oavsett ålder, kön eller härstamning. Skyddet för fri- och rättigheterna finns framför allt i regeringsformen, där det bland annat slås fast att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.<sup>15</sup>

Det är alltså utifrån det fastlagda teoretiska ramverket som uppsatsen kommer att behandla förslag av åtgärder i primärmaterialet. Vissa principer kommer visa sig vara mer eller mindre relevanta för analysavsnittet, och kommer närmare att redogöras i litteraturoversikten.

## 2.2 Innehållsanalys som metod

Metoden som har använts är en innehållsanalys. Med utgångspunkt i artikeln *Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness*, av U.H. Graneheim och B. Lundman, har inspiration till metod inhämtats. Författarna till artikeln gör relevanta poänger kring vad som kan vara fördelar och nackdelar med en innehållsanalys. Artikeln handlar om innehållsanalyser i allmänhet och användningen av metoden inom medicinsk forskning i synnerhet. Det första är för denna uppsats relevant, medan de andra innehåller en motivering till varför metoden

---

<sup>14</sup> Universal Declaration of Human Rights, 1948, <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, (hämtad 2019-08-05).

<sup>15</sup> Regeringen, Grundläggande fri-och rättigheter, <https://www.regeringen.se/sa-styrs-sverige/demokratiska-systemet-i-sverige/grundlaggande-fri--och-rattigheter/>(hämtad 2019-08-19).

enligt författarna är särskilt användbar inom deras forskningsfält. Innehållsanalysens bredd och funktion bedöms vara användbar även i denna uppsats, inom forskningsfältet för mänskliga rättigheter.<sup>16</sup>

Relevant i detta sammanhang är författarnas beskrivning av verklighetsuppfattning som något subjektivt. Trots att metoden är saklig behöver det alltså redogöras för författarens medvetna och omedvetna val i samband med teorival, för att trovärdighet i uppsatsen ska kunna uppnås.<sup>17</sup> Innehållsanalysen används i uppsatsen i samverkan med det teoretiska ramverket, vilket bland annat innebär att om ett annat perspektiv appliceras kommer inte fynden bli desamma. Innehållsanalysen som metod kan uppfattas bred och abstrakt, därför kommer en noggrann beskrivning av tillvägagångssättet i denna uppsats nu att presenteras.

Efter urvalsprocessen av primärmaterial och sekundärmaterial, som beskrivs i tidigare forskning, vidtogs innehållsanalysen på primärmaterial. Primärmaterial, som tidigare beskrivits, bestod av ett skriftligt protokoll av en aktuell riksdagsdebatt. Detta material skrevs ut, och bearbetades i tre steg.

Det första steget innehöll en öppen process där texten, det vill säga protokollet, lästes för allra första gången. Inga kommentarer eller noter gjordes. En helhetsbild av debattens innehåll skapades.

Det andra steget innehöll en läsning av materialet med utgångspunkten att lokalisera konkreta juridiska förslag i debatten. Alla förslag som angavs med konkretion markerades och sammanfattades sedan i ett dokument.

Det tredje steget byggde på en process i ytterligare två delar. Dokumentet med de sammanfattade förslagen granskades och förslagen delades in i kategorier. I denna process

---

<sup>16</sup> Graneheim, UH, Lundman, B, Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness, *Nurse Education today*, 2004, Vol. 24 (2), <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>, s. 106-106.

<sup>17</sup> Graneheim, UH, Lundman, B, Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness, *Nurse Education today*, 2004, Vol. 24 (2), <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>, s. 106.

gjordes även teorivalet då det blev uppenbart för författaren att förslagen, som inkluderade lagstiftning, lagskärpning och straff- och ansvarsutkrävande behövde överensstämma med den rättsliga processen i Sverige. Rättssäkerhet och mänskliga rättigheter som teorival bidrog då till vilka förslag som slutligen blev kodade för att sedan analyseras. Följande kategorier parades ihop med en egen färgkod: individuellt ansvarsutkrävande, terrorlagstiftning, barnperspektiv, återförande av IS-resenärer till Sverige samt medborgarskap. Färgkoderna användes sedan för att markera all relevant information relaterad till kategorin, såväl i primärmaterialet som i sekundärmaterialet. Därefter skapades tre fasta kategorier som analysen med nytta kunde utgå ifrån, där alltså metod och teori möts. Rubriker skapades, för att både täcka in de bärande koncepten, svara på uppsatsens frågeställning samt avgränsa diskussionen. Följande är vad analysen kommer att utgå ifrån.

1. IS-återvändare och medborgerliga rättigheter.
2. Svensk terrorlagstiftning och legalitetsprincipen.
3. Möjligheter och forum för individuellt ansvarsutkrävande.

Analysen genomförs utifrån de definitioner av rättssäkerhet, rättsstat och mänskliga rättigheter som framgår i avsnittet teori.

Även om teorival uppstått efter genomläsning och kodning kan författarens verklighetsuppfattning präglas av ett människorättsperspektiv på ett subjektivt plan redan i början, eftersom författaren tillhör forskningsfältet för mänskliga rättigheter. Dock är processen tydligt dikterad och genomförd vilket gör att om samma metod använts i kombination med ett annat teoretiskt val skulle processen se likadan ut, men resultatet skilja sig. Innehållsanalysen bedöms därför relevant och resultatet därmed trovärdigt.

## 3 Litteraturöversikt och tidigare forskning

I detta avsnitt redogörs uppsatsens samtliga sekundärkällor för. Avsnittet utgår ifrån två rubriker, där tidigare forskning och resultat beskrivs och diskuteras.

För att kunna granska de förslag som uppkommit i den svenska riksdagsdebatten behövs en del bakgrund. IS-återvändare är ett nytt kontextuellt fenomen, och då debatten fortfarande är högaktuell, har en viss problematik uppstått i samband med sökandet efter tidigare forskning. Det som är relevant och sakkunniggranskat på området är begränsat. Dels för att det hittills inte publicerats sådant i Sverige, dels för att en del av det som publicerats internationellt inte anses relevant utifrån uppsatsens frågeställning. Det som däremot, efter en noga urvalsprocess, slutligen inlästs och använts på området lägger en god grund för vidare diskussion, samt hjälper till att identifiera en forskningslucka där vidare forskning torde vara aktuell och viktig.

Urvalsprocessen utgick ifrån sökningsorden, IS, ISIS, ISIL, Daesh, (samtliga är alias för Islamiska Staten), Returning Foreign Fighters, samt ytterligare kombination av organisationens alias tillsammans med AND, Returning, Foreign Fighters. De abstrakt som innehöll nyckelord av intresse för uppsatsen bearbetades, och därefter kunde artiklarnas relevans bedömas och därmed inkluderas för vidare granskning eller väljas bort.

### 3.1 Internationella forskningsartiklar

I en sakkunniggranskad artikel från 2018 hittad via söktjänsten lubsearch, diskuteras hantering av återvändande IS-resenärer utifrån ett teoretiskt perspektiv. Artikeln *Defected from ISIS or Simply Returned, and for How Long? Challenges for the West in Dealing with Returning Foreign Fighters* är skriven av Anne Speckhard, Ahmet S. Yayla, och Ardian Shajkovci. Som artikelrubriken indikerar diskuteras fenomenet om IS-återvändare utifrån vad som bör göras när problematiken uppstår i västvärlden. Artikeln



utgör ett varnande exempel på de utmaningar som det internationella samfundet samt enskilda nationer kommer att stå inför när återvändande IS-resenärer ska hanteras, eventuellt lagföras, åtalas och avradikaliseras. Författarna belyser problematiken utifrån det faktum att trots att kriget i Syrien och Irak, vid tidpunkten då de skrev sin artikel, höll på att närma sig ett slut, återstår risken att de som vill återvända inte nödvändigtvis har ångrat att de anslutit sig, och ideologiskt inte lämnat organisationen. Kvarlevor i organisationen kan alltså utgöra aktuella hot. Att återvändarna eventuellt utgör en fara för hemstaten utgör problematiken som också ligger till grund för den aktuella debatt i Sveriges Riksdag som analyseras i uppsatsens analysavsnitt.<sup>18</sup>

Speckhard, Yayla, och Shajkovci skriver att trots de brutala och våldsamma metoder som IS gjort sig känt för, finns det risk att individer fortsätter att lockas av den effektiva rekryteringsprocess och strategi som utlovar ett kalifat med ett gott och rättfärdigt liv.<sup>19</sup> Författarna till artikeln menar att den verkliga utmaningen ligger i att planera ett gensvar för hur det kommande fenomenet, återvändandet, ska hanteras. Problematiken som diskuteras i deras artikel visar en forskningslucka, då den utgår ifrån beräknade spekulationer kring framtiden, och motiverar behovet av en redogörelse idag för rättsliga åtgärder vid hantering av berörda individer.<sup>20</sup>

Artikeln innehåller en del känsloladdat språk. Det används som ett retoriskt verktyg för att aktualisera frågan. Utifrån en saklig granskning uppges inte detta språk vara ett hinder för författarna i deras objektivitet. Därför bedöms inte den aspekten som en avgörande svaghet i detta sammanhang.

I en artikel från mars 2019 funnen via söktjänsten lubsearch, även den sakkunniggranskad, tas ämnet upp utifrån en annan vinkel, nämligen, det internationella samfundets ansvar. Till skillnad från tidigare nämnd artikel diskuteras inte utmaningen utifrån ett teoretiskt perspektiv om framtida problem, utan istället det gemensamma internationella

---

<sup>18</sup> Speckhard, Anne, Yayla, Ahmet, Shajkovci, Adrian, Defected from ISIS or Simply Returned, and for How Long? Challenges for the West in Dealing with Returning Foreign Fighters, *Air & Space Power Journal: Afrique et Francophonie*, 2018, Vol. 9 Issue 4, <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=133610616&site=eds-live&scope=site>, (hämtad 2019-07-12), s. 26.

<sup>19</sup> Ibid, s. 45

<sup>20</sup> Ibid.

ansvaret som benämns som högst aktuellt och pågående. I *Bringing Daesh to Justice: What the International Community Can Do*, redogör inledningsvis författarna Pieter Omtzigt och Ewelina Ochab för de grymheter som Daesh som organisation gjort sig skyldiga till. Särskilt fokus ligger på de gärningar som utövats mot andra religiösa grupper, i synnerhet kristna, i Syrien och Irak, och möjligheten för att åtala organisationen för folkmord utreds och förespråkas med en inkludering av kristna grupper.<sup>21</sup>

Författarna menar att det internationella samfundet måste svara med ett erkännande av folkmord, utifrån de grupper som uppges ha blivit förföljda i Syrien och Irak, nämligen yazidier, kristna och andra religiösa minoriteter. Vidare argumenterar författarna för att detta steg måste vara det första, men inte sista, i en process för rättvisa för offren. De övergår sedan, som tidigare författare, i att spekulera kring vad för slags åtgärder, både långsiktiga och kortsiktiga, som kan implementeras för att de skyldiga ska kunna lagföras och bestraffas. De menar att det internationella samfundet och enskilda stater bör använda befintliga forum och mekanismer för ansvarsutkrävande, men menar också att en internationell utredning bör avgöra huruvida en skraddarsydd lösning för det som utspelat sig under det så kallade kalifatet är nödvändig. Ansvaret för en sådan utredning, menar de, ligger på det internationella samfundet. En lösning som de nämner är en internationell specialdomstol för IS, och/eller för internationell terrorism, där fokus på rättvisa och hårda straff är prioritet. Omtzigt och Ochab poängterar likt föregående författare att frågan är internationell men kräver ett gemensamt gensvar även hos berörda nationer, eftersom IS-resenärer behöver återvända till samt åtalas i sina hemländer.<sup>22</sup>

Liksom i den föregående artikeln tecknas förföljelse och folkmord med ett känsloladdat språk, vilket inte anses som en begränsning eller en nackdel för författarna. Innehållet är sakligt, källkritiskt och trovärdigt. Situationen som diskuteras är förödande och mänskorskorätsdrabbande och i det perspektivet anses det snarare som ett rimligt sätt att beskriva det som problematiken cirkulerar kring.

---

<sup>21</sup> Pieter, Omtzigt, Ochab, Ewelina U., *Bringing Daesh to Justice: What the International Community Can Do*, *Journal of Genocide Research*, 2019-03, Vol. 21 Issue 1, DOI 10.1080/14623528.2018.1476004, s. 71-72.

<sup>22</sup> *Ibid*, s. 81-82.

Tillsammans utgör ovanstående artiklar samtlig relevant information som hittats vad gäller sakkunniggranskad tidigare forskning på området. Båda artiklar ligger nära i tiden till den aktuella debatten som granskas i Sverige, men utgår ifrån ett internationellt perspektiv. Den här uppsatsen har som primärt fokus en svensk kontext, och mer bestämt de riksdagsförslag som lades fram i den aktuella debatten. Den tidigare forskningen på området utgör en god grund, men uppsatsens syfte är att diskutera dessa fenomen utifrån rådande lagstiftning om rättssäkerhet och mänskliga rättigheter i just Sverige.

För att komplettera förståelsen för det som artiklarna refererar till som problematiskt behövs alltså en redogörelse för de åtgärder som föreslagits i den aktuella riksdagsdebatten som delvis kommenteras av författarna ovan, och som idag tydligt har kommenterats av svenska experter.

## 3.2 Svenska experters bidrag

Anne Ramberg, generalsekreterare för Advokatsamfundet i Sverige, Ove Bring, professor emeritus i internationell rätt vid Försvarshögskolan, tidigare sakkunnig, departementsråd och folkrättsrådgivare på Utrikesdepartementet, samt professor i folkrätt vid Uppsala- och Stockholms universitet, och Malena Rembe, tidigare chefsanalytiker för kontraterrorism på Säpo, kommenterar alla fenomenet med återvändande IS-resenärer i den svenska debatten.<sup>23</sup>

Anne Ramberg diskuterar den 12 februari 2019 i sin blogg, under ett inlägg med rubriken: ISIS anhängarna och det okloka i indragning av medborgarskap – en personlig reflektion, främst frågan om medborgarskap.<sup>24</sup> Malena Rembe kommenterar Sveriges omedelbara ansvar i frågan om de svenska IS-resenärerna i Dagens Industri, i inlägget

---

<sup>23</sup> Se bland annat: Ramberg, Anne, ISIS anhängarna och det okloka i indragning av medborgarskap – en personlig reflektion, 2019-02-21, <https://annerambergs.wordpress.com/2019/02/21/isis-anhangarna-och-det-okloka-i-indragning-av-medborgarskap-en-personlig-reflektion/>, (hämtad 2019-07-13). Vidare: Rembe, Malena, IS-jihadisterna måste få komma hem, Dagens Industri, 2019-03-01 <https://www.di.se/debatt/sverige-maste-hamta-hem-is-jihadisterna/>, (hämtad 2019-07-24). Samt: Bring, Ove, Hur hantera IS-resenärerna? Rättskipning på två plan!, Mänsklig säkerhet, 2019-03-07, <https://manskligsakerhet.se/2019/03/07/hur-hantera-is-resenarerna-rattskipning-pa-tva-plan/>, (hämtad 2019-07-24).

<sup>24</sup> Ramberg, Anne, ISIS anhängarna och det okloka i indragning av medborgarskap – en personlig reflektion, 2019-02-21, <https://annerambergs.wordpress.com/2019/02/21/isis-anhangarna-och-det-okloka-i-indragning-av-medborgarskap-en-personlig-reflektion/>, (hämtad 2019-07-13).

IS-jihadisterna måste få komma hem, den 5 mars 2019, och Ove Bring resonerar i *Mänsklig Säkerhet* 7 mars 2019 under rubriken *Hur hantera IS-resenärerna? Rättskipning på två plan!*, utifrån ett helhetsperspektiv, där han kommenterar inlägg i den svenska debatten.<sup>25</sup> Samtliga debattinlägg är alltså publicerade före den aktuella debatten i riksdagen och ligger nära tidsmässigt.

Samtliga bedömer att det enligt folkrättens regler och rättssäkerhetens principer är självklart att Sverige behöver ta ansvar för sina medborgare, och hitta rättssäkra grunder för nationell lagstiftning och juridiska åtgärder, liksom att ingå i ett internationellt samarbete. Malena Rembe menar att det ska sättas press på ICC, det vill säga International Criminal Court, för nödvändigt mandat i frågan, Ove Bring förklarar möjligheterna för en hybriddomstol och Anne Ramberg kommenterar möjligheten att skapa en krigsribunal i stil med det som gjordes gällande forna Jugoslavien, Kambodja och Rwanda, vilket också Bring återkommer till. Vidare redogör de för principer om medborgarskap, retroaktiv lagstiftning, samt forum för individuellt ansvarsutkrävande.<sup>26</sup> Med utgångspunkt i den svenska kontexten utgör deras resonemang en god grund för analysens bärande delar, det vill säga de kategorier som kommenteras i den aktuella riksdagsdebatten. Det är alltså med hjälp av deras expertis och det sekundärmaterial som inhämtats som analysen tar avstamp, och möjligheter för åtgärder i frågan granskas utifrån den lagstiftning som råder gällande skyddet av rättssäkerhet och mänskliga rättigheter.

Lagar som behöver redogöras för i samband med detta är legalitetsprincipen samt lagen om medborgarskap.

Legalitetsprincipen regleras i UDHR artikel 11, har grund i svensk lagstiftning, och kommenteras kort under teoriavsnittet i uppsatsen. Principen innebär att ingen får straffas för en handling som vid handlingens tidpunkt inte uttryckligen är förbjuden i lag, ett

---

<sup>25</sup> Rembe, Malena, *IS-jihadisterna måste få komma hem*, Dagens Industri, 2019-03-01 <https://www.di.se/debatt/sverige-maste-hamta-hem-is-jihadisterna/>, (hämtad 2019-07-24). Samt: Bring, Ove, *Hur hantera IS-resenärerna? Rättskipning på två plan!*, *Mänsklig säkerhet*, 2019-03-07, <https://manskligsakerhet.se/2019/03/07/hur-hantera-is-resenarerna-rattskipning-pa-tva-plan/>, (hämtad 2019-07-24).

<sup>26</sup> Se Ramberg, Anne, *ISIS anhängarna och det okloka i indragning av medborgarskap – en personlig reflektion*, 2019-02-21, Rembe, Malena, *IS-jihadisterna måste få komma hem*, Dagens Industri, 2019-03-01, samt Bring, Ove, *Hur hantera IS-resenärerna? Rättskipning på två plan!*, *Mänsklig säkerhet*, 2019-03-07.

högre straff än det som varit nedskrivet i lag vid tidpunkten kan inte heller utdömas.<sup>27</sup> Principen är relevant i uppsatsen utifrån ett av förslagen som ingår i granskningen av riksdagsdebatten, där en retroaktiv tillämpning av svensk terrorlagstiftning föreslås.

Vidare är lagen om medborgarskap relevant utifrån det förslag om indraget medborgarskap som lagts fram i riksdagsdebatten. Lagen om medborgarskap i Sverige reglerar under vilka förhållande en person kan mista sitt svenska medborgarskap, men grundar sig på principen att ett medborgarskap aldrig kan dras in om en person då riskerar att bli statslös.<sup>28</sup> Ett barnrättsperspektiv kommer också att riktas mot medborgarskapet, då riksdagsdebatten inkluderar förslag av återförande av barn födda i IS-territorium och som numera vistas i läger i Syrien. Barnkonventionen, som har folkrättslig status och blir lag i Sverige 2020, reglerar barnets rätt till eget medborgarskap. Utgångspunkten är att staten alltid måste handla utifrån barnets bästa, även om det innebär att barnet behöver separeras från sina föräldrar eller vårdnadshavare.<sup>29</sup>

Samtliga artiklar har liknande teoretiska utgångspunkter, men författarna väljer olika vägar för att fullfölja sin diskussion. Malena Rembe och Anne Ramberg når slutsatsen att IS-återvändare behöver hämtas hem och ställas inför rätta i Sverige, utifrån den status de har som människor samt medborgare.<sup>30</sup> Ove Bring når, likt de andra, slutsatsen att medborgarskap inte kan fråntas utifrån principen om statslöshet men inkluderar inte ett människorättsligt perspektiv i sin motivering. Han förespråkar att Sverige prioriterar sitt intresse i hybriddomstolar på plats, men poängterar också att återvändare behöver lagföras i hemstaten. Dessutom poängterar han att avresande IS-svenskar har tagit beslutet att ansluta sig till organisationen trots UD:s uppmaningar och rekommendationer 2011, vilket innebär att dessa individer enligt konsulär praxis inte har rätt att komma eller hämtas hem på statens allmänna bekostnad.<sup>31</sup>

---

<sup>27</sup> Åklagarmyndigheten, Legalitetsprincipen, <https://www.aklagare.se/ordlista/>, (hämtad 2019-08-01).

<sup>28</sup> SFS 2018:1293, Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap.

<sup>29</sup> FN:s konvention om barnets rättigheter, <https://unicef.se/barnkonventionen>, (hämtad 2019-07-12).

<sup>30</sup> Se Ramberg, Anne, ISIS anhängarna och det okloka i indragning av medborgarskap – en personlig reflektion, 2019-02-21, och Rembe, Malena, IS-jihadisterna måste få komma hem, Dagens Industri, 2019-03-01.

<sup>31</sup> Bring, Ove, Hur hantera IS-resenärerna? Rättskipning på två plan!, Mänsklig säkerhet, 2019-03-07.

Bring berör i sin artikel frågan om barnets bästa som regleras av barnkonventionen, men skriver då att han avstår ifrån deciderade slutsatser, trots att han nämner barnkonventionen i sammanhanget.<sup>32</sup> I föreläsningsfilmen Islamiska staten och folkrätten från 25 april 2019 diskuterar Bring med uppdrag av Center mot våldsbejakande extremism (CVE) fenomenet vidare. Detta är alltså vid ett senare tillfälle. Enligt Bring finns det lagstöd för agerande för barnets bästa, i Lagen om konsulära katastrofinsatser (2010:813). Han menar att lagen medger hjälp till enskilda i nöd om en stor grupp är utsatta för katastrofliknande situation och att barnen kan föras till Sverige utan föräldrar eftersom svenska staten kan omhänderta barn vid bristande omsorg. Lika viktigt är att de skiljs ifrån miljöer där de far illa, vilket i den här frågan kan innebära att de omhändertas av samhället även om de återvänder till Sverige tillsammans med sina föräldrar, i fall då föräldrar inte anses lämpliga. Det är idag fullt möjligt menar Bring, med stöd i Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.<sup>33</sup> Malena Rembe hävdar däremot det ansvar staten har utifrån Barnkonventionen, som hon menar tydligt möjliggör att barnen hämtas hem. En vidare analys kring barnets rättigheter i förhållande till sina föräldrars handlingar samt det svenska medborgarskapet, behöver därför genomföras under analysavsnittet. Det finns mening att återkomma till detta ämne i analysen, för att reda ut på vilka grunder och med vilka motiveringar barnperspektivet kan förespråkas i debatten.

Vad gäller internationellt samarbete om ansvarsutkrävande i form av hybrid-domstolar, ad-hoc-tribunaler eller nationella lösningar argumenterar inte Ramberg för en tydlig position, då hennes primära fokus i inlägget är medborgarskapsfrågan. Rembe menar att ICC bör användas som forum, och att FN behöver pressas till att införa ett mandat för att möjliggöra en rättsprocess genom ICC. Detta är att föredra framför speciella och

---

<sup>32</sup> Bring, Ove, Hur hantera IS-resenärerna? Rättskipning på två plan!, Mänsklig säkerhet, 2019-03-07.

<sup>33</sup> Bring, Ove, Islamiska staten och folkrätten, Center för våldsbejakande extremism, 2019-04-25, <https://www.cve.se/> (hämtad 2019-08-18).

tillfälliga åtgärder, då hon menar att domstolen är skapad för just den här sortens situationer.<sup>34</sup> Rättsliga fördelar och nackdelar behöver vidare redogöras för i analysavsnittet.

Samtliga källor i litteraturöversikten nämner inledningsvis de ämnen som analysen i uppsatsen sedan hoppas fördjupa. Att IS-återvändare bör återvända till sina hemstater konstateras, men grunden för argumentationen är varierande och något vag. Utifrån uppsatsens teoretiska ramverk upplevs en brist i en grundläggande argumentation utifrån rättsstatliga och människorättsliga lagar och principer som förespråkas i Sverige, inte minst i den berörda debatten. För att alla människor ska kunna behandlas lika i värde och inför lag behövs ett sådant perspektiv som grundläggande motivering till varför åtgärder bör eller inte bör införas. Tydliga slutsatser och klagöranden av samtliga berörda ämnen behöver därför nås i analysavsnittet av uppsatsen. Avvägande utifrån den tidigare forskning som presenterats här, och riksdagens förslag om ansvarsutkrävande behöver alltså vidare granskas utifrån ett människorättsligt och rättssäkert perspektiv som månar om varje individ, förövare som offer. Forum och möjligheter för ansvar och åtal kommer därför vidare analyseras.

Likväl dyker fenomenet radikaliserings upp i kontexten, och trots att det enligt uppsatsens avgränsning inte finns utrymme för en nyanserad inkludering av fenomenet, behövs grundläggande bakgrundsinformation introduceras. I detta sammanhang är det relevant utifrån svensk jurisdiktion och svenskt ansvar för återvändare. Katia Wagner, svensk författare och journalist, beskriver i *Ingen plats för mig*, hur och under vilka förhållanden radikaliserings till Islamiska staten har skett i bland annat Sverige. Hon redogör för det narrativ som varit lockande i radikaliseringsprocessen, och menar att bilderna och berättelserna skiljer sig tydligt från de brutala förhållanden som världsmedia annars rapporterat om.<sup>35</sup> Denna information gör sig relevant i analysavsnittet, och inkluderas därmed i forskningsöversikten för att en förståelse för fenomenet ska finnas på plats.

---

<sup>34</sup> Se Ramberg, Anne, *ISIS anhängarna och det okloka i indragning av medborgarskap – en personlig reflektion*, 2019-02-21, och Rembe, Malena, *IS-jihadisterna måste få komma hem*, *Dagens Industri*, 2019-03-01.

<sup>35</sup> Wagner, Katia, *Ingen plats för mig*, Natur & Kultur, Stockholm, 2019, s. 181-182.

Litteraturen anses presentera en bredd av perspektiv och alternativa infallsvinklar, förutsatt att grunden är ett teoretiskt rättsligt perspektiv på hanteringen av fenomenet. I samband med teorilitteratur och metodlitteratur utgörs uppsatsens bärande element av en kombination av sakkunniggranskat sekundärmaterial och kompletterande inlägg av svenska experter i den svenska debatten.



## 4 Analys: Riksdagens förslag om hantering av svenska IS-återvändare

Här presenteras samtliga förslag som genom innehållsanalysen och det teoretiska ramverket har kommit att spela roll för den utredande och analyserande delen. Förhoppningen är att klarhet kring generella svenska principer och de specifika fall som redogörs för i denna uppsats ska nås genom noggrann metodstyrd och teoribaserad analys.

### 4.1 IS-återvändare och medborgerska rättigheter

Som vi har sett i teoriavsnittet regleras rättssäkra och människorättsliga principer noggrant vid rättsliga processer som skydd för individen gentemot staten. Det betyder att det finns nedskrivna, kodade lagar som ska efterföljas för att garantera en rättvis och oberoende process. Dessa tillvägagångssätt och lagar existerar för att komplexa situationer som den Sverige nu står inför ska regleras av principer som garanterar likhet inför lagen oavsett vilken medborgare som misstänks för brott.

I den analyserade riksdagsdebatten återkom förslag gällande åtgärder relaterade till de svenska IS-återvändarnas medborgerska status. Dels gällde ett förslag den direkta kopplingen mellan medborgarskap och möjligheten att dra in detta, dels diskuterades förslag som med mening kan kopplas till de medborgerska rättigheter som ligger till grund för individens rättigheter. Dessa inkluderade frågan om huruvida IS-återvändare har rätt till konsular hjälp, det vill säga bör hämtas hem från de flyktingläger de nu befinner sig i, samt barnperspektivet med koppling till medborgarskap. Nedan följer en analys av dessa förslag mot uppsatsens teoretiska ramverk.

#### 4.1.1 Rätt till hemresa

Vad som enligt ett rättssäkert och människorättsligt perspektiv bör förespråkas är att länder tar ansvar för sina medborgare genom att återföra dem till sina länder, och om

möjligt att ställa dem inför rätta. Ett reglerat sätt att hantera återvändare utifrån dessa principer bör utgå ifrån den säkerhet som samhället eftersträvar, där den som misstänks för brottsliga gärningar utreds och kartläggs, samt åtalas och döms i en oberoende och rättvis domstol. En viktig aspekt är att de svenska medborgare som rest till området, har radikaliserat här, i Sverige, och valt att lämna landet för att ansluta sig till Islamiska staten. Att radikalisering pågår i Sverige innebär att det svenska samhället har en skyldighet att ta fenomenet på allvar, och förebygga och förstå orsaker till radikalisering samt självklart ta ansvar för och ta sig an berörda medborgare. En annan aspekt av Sveriges ansvar för IS-svenskarna i Syrien och Irak är att de inte bör bli kvar i det drabbade området, dels för att många av dem kan misstänkas ha gjort sig skyldiga till terrorhandlingar mot befolkningen, dels för att de kan utgöra en fortsatt säkerhetsrisk som Sverige inte har rätt att stjälpas över på de drabbade staterna. Terrorism ska motverkas på alla nivåer, detta har Sverige, och merparten länder uttryckligen åtagit sig att arbeta för. Radikaliseringsprocessen kanske inte verkar direkt relevant utifrån hantering av återvändare, vid första anblick. Dock visar det sig att processen har en indirekt betydelse, då problematikens utgångspunkt behöver beaktas i förhållande till ansvar av konsekvenser.

I samma linje som Ove Bring diskuterar ansvaret i frågan gentemot UD:s uppmaningar och rekommendationer 2011, är det viktigt att förstå saken ur ett människorättsligt och rättssäkert perspektiv. Här möts tidigare presenterade uppgifter om avresa till Islamiska staten och den kunskap som tillförts i tidigare forskning om rekrytering. En människorättslig kris har pågått, ur ett perspektiv om rättvisa för offer såväl som individuellt objektivt ansvarsutkrävande spelar det roll hur problematiken formuleras och vem som framstår som ansvarig. Frånsäger sig Sverige ansvar för sina medborgare, trots att rekrytering skett i Sverige, finns det ingen anledning för Sverige att stå med konsekvenserna. Detta är felaktigt.<sup>36</sup>

Det är riktigt att merparten som rest gjort det efter att UD gick ut med en specifik avrådan från inresa i Syrien, men vad som bör ifrågasättas i detta sammanhang är relevansen av avrådan gentemot den ideologiska kraft som radikaliseringen utgör. Stora delar av rekryteringsunderlaget har utgjort helt andra bilder än halshuggningar och terror, istället

---

<sup>36</sup> Bring, Ove, Hur hantera IS-resenärerna? Rättskipning på två plan!, Mänsklig säkerhet, 2019-03-07.

har människor lockats av löftet om en rättfärdig, god, lönsam värld i islams namn, där alla är lika värda och alla kan bidra till uppbyggnaden av staten. Uppgifter pekar också på att unga killar och tjejer rekryterats från marginaliserade miljöer i Sverige, där de lämnat en tillvaro som tätt sig hopplös, för en annan som verkat hoppfull. I många fall har rekryteringsprocessen var långvarig och innehållit falska förespeglingar att de kan få hjälp från IS att lämna området om de vill resa till sina hemländer igen.<sup>37</sup> Ställt mot UD:s avrådan har den senare i båda fallen helt saknat relevans.

Sverige har alltså ett givet ansvar för sina medborgare, och enligt rättssäkra och mänskligt rättssliga principer bör medborgare hämtas hem med konsulär hjälp, då situationen i flyktinglägren är ohållbar både för de människor, män, kvinnor, barn, som befinner sig där, och för det samhälle som försöker resa sig från ett förödande krig. Rapporter från till exempel flyktinglägret al-Hol i nordöstra Syrien, där många av IS-svenskarna befinner sig, talar om svåra umbäranden. Svält, hunger, osanitära förhållanden, brist på läkarvård, brist på behandling av traumatiska händelser och fångenskap är klara kränkningar av mänskliga rättigheter.<sup>38</sup> Frågan handlar inte om sympati, utan om ansvar utifrån en princip om alla människors lika värde. Naturligt följer sedan, när IS-svenskarna åter är på svensk mark, rättsliga processer som kan leda till legitima inskränkningar av människors rättigheter, så som frihetsberövande vid domstolsbeslut, utifrån rättssäkra principer.

#### 4.1.2 Indraget medborgarskap

Konstaterat är att medborgarlagen i Sverige reglerar möjligheterna för svenska medborgare att erhålla samt förlora sitt medborgarskap. Ett riksdagsförslag i frågan har innehållit en spekulering kring huruvida individer med dubbelt medborgarskap skulle kunna förlora sitt svenska medborgarskap, då det enligt folkrätten inte är möjligt att frånta ett medborgarskap om personen i fråga då riskerar att bli statslös. Malena Rembe flaggar för en ohållbar situation där en konkurrens länder emellan kan komma att handla om vem som drar in medborgarskapet först vid dubbelt medborgarskap, och därmed svär

---

<sup>37</sup> Wagner, Katia, Ingen plats för mig, Natur & Kultur, Stockholm, 2019, s 181-182.

<sup>38</sup> Röda Korset, Al-Hol-lägret – svår humanitär situation, 14 maj 2019, <https://www.rodakorset.se/vad-vigor/lander-vi-arbetar-i/syrien/al-hol-lagret-svar-humanitar-situation/> (hämtad 2019-08-01).

sig fria från ansvar. Snarare än att Sverige visar att de tar frågan på största allvar och ämnar bidra i kommande internationella processer, visar nationen med en sådan åtgärd istället att det är legitimt att ansvaret läggs hos någon annan, längre bort, menar Rembe.<sup>39</sup>

Som vi sett i litteraturöversiktsavsnittet är det enligt svensk lag, mer specifikt medborgarlagen, inte möjligt att frånta medborgarskap utan en reglerad process. Ett förslag om en åtgärd som strider mot den svenska konstitutionen, och innehåller element av människorättsligt osäkra och rättsosäkra tillvägagångssätt, är varken ett acceptabelt eller genomförbart förslag. Partiföreträdarna kan alltså inte i frågan hävda att de vill skydda människors och nationens säkerhet, genom att vidta rättsosäkra åtgärder mot svenska medborgare. Oavsett vilka gärningar en medborgare misstänks för är det viktigt att inte åsidosätta oskyldighetspresumtionen. Den regleras i svensk grundlag och i UDHR, och innebär att en person enligt lag anses oskyldig tills motsatsen bevisats.<sup>40</sup> Åtgärder som indraget medborgarskap kan alltså inte baseras på antaganden eller misstankar om brottsliga gärningar, även i fall där en person anslutit sig till en organisation som begår terror.

### 4.1.3 Barnperspektivet

Det är av stor vikt ur ett rättssäkert och människorättsligt perspektiv att granska de omständigheter som IS-födda barn befinner sig i, det vill säga barn som fötts av föräldrar som befunnit sig i den Islamiska staten, samt barn som IS-svenskar medfört från Sverige. De saknar helt ansvar för sina föräldrars val och gärningar. Barnperspektivet är relevant utifrån uppsatsens syfte, då grundläggande mänskliga rättigheter tillkommer även barn, utifrån den roll de erhåller som medborgare. Barn ska betraktas som egna medborgare, och deras bästa ska alltid prioriteras av myndigheter i Sverige.<sup>41</sup> Dessa barn, svenska medborgare, befinner sig i flyktingläger med förödande förhållanden som kan vara direkt livshotande.

---

<sup>39</sup> Rembe, Malena, IS-jihadisterna måste få komma hem, Dagens Industri, 2019-03-01.

<sup>40</sup> Åklagarmyndigheten, Oskuldspresumtion, [https://www.aklagare.se/ordlista/o/oskuldspresumtion/\(hämtad 2019-08-01\)](https://www.aklagare.se/ordlista/o/oskuldspresumtion/(hämtad%202019-08-01)).

<sup>41</sup> FN:s konvention om barnets rättigheter, 1989, <https://unicef.se/barnkonventionen>, (hämtad 2019-07-12). Samt SFS 2018:1293, Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap.

Barn är alltid oskyldiga vad gäller deras föräldrars handlingar, i enlighet med barns rätt till eget medborgarskap. Lag om konsulär katastrofhjälp och LVU kan tillämpas i den här situationen, då Sverige har skyldighet att på ett säkert sätt låta de berörda barnen komma hem.<sup>42</sup> Jurisdiktionen och möjligheterna för ett rättssäkert hanterande av dessa barn, har alltså tydligt konstaterats. Trots det är det ur ett människorättsligt perspektiv viktigt att fortsätta förespråka och prioritera dessa åtgärder just från Barnkonventionens grundläggande rättsliga och moraliska ståndpunkter.

Barnkonventionen innefattar bland annat fyra grundläggande principer som ska reglera barns rättigheter. De är universella och tillkommer alla barn, i alla lägen, alltså också de barn som befinner sig i denna specifika situation. Sverige har åtagit sig att följa de här principerna: Artikel 2; Alla barn har samma rättigheter och lika värde, artikel 3; Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn, artikel 6; Alla barn har rätt till liv och utveckling, samt artikel 12; Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad.<sup>43</sup>

Även om barnkonventionen formellt juridiskt kan tillämpas av svenska myndigheter bara i Sverige och inte i exempelvis Syrien, är den applicerbar på de här fallen, utifrån en moralisk hållning om barnets bästa. Samtliga punkter reglerar förhållandet barnet har till staten, till sitt medborgarskap, som en egen individ. Barnets bästa ska prioriteras i alla lägen, vilket i detta fall måste innebära att deras välmående och utveckling gynnas av att de får konsulär hjälp hem till Sverige, att de får adekvat hjälp utifrån de upplevelser och trauman de utsatts för under tiden hos IS, att deras föräldrar, om de återvänder till Sverige, genomgår rättssäkra rättsliga processer, samt att de får stöd att leva ett fullgott liv i Sverige, och som bedöms relevant, skiljas från sina föräldrar om föräldrarna vidhåller sin lojalitet till IS.<sup>44</sup>

---

<sup>42</sup> Bring, Ove, Islamiska staten och folkrätten, Center för våldsbejakande extremism, 2019-04-25, samt SFS 2010:813, Lag (2010:813) om konsulära katastrofinsatser, och SFS 2019:472, Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

<sup>43</sup> FN:s konvention om barnets rättigheter, 1989.

<sup>44</sup> FN:s konvention om barnets rättigheter, 1989.

I samtliga förslag knutna till medborgarskapet visar analysen att rättssäkra och människorättsliga tillvägagångssätt inkluderar att den svenska staten tar sitt ansvar för sina medborgare, och beroende på dessa medborgares status som antingen misstänkta brottslingar eller oskyldiga barn, vidtar rättsliga och nödvändiga processer för att skydda och måna om alla Sveriges invånare såväl som samhället och dess principer i stort. Förslag om att låta bli att hämta hem svenska medborgare, barn som vuxna, såväl som att dra in medborgarskap för dessa individer är alltså inte förenligt med svenska rättssäkra och människorättsliga principer.

## 4.2 Svensk terrorlagstiftning och legalitetsprincipen

Den hittills gällande lagstiftningen kopplad till terrorism och terrorhandlingar upplevs som för svag enligt protokollet i riksdagsdebatten.<sup>45</sup> Detta för att lagen inte medger att fälla personer som varit *delaktiga* i en terrororganisation, som har rekryterat och eller ägnat sig åt rekrytering till en terrororganisation, samt de som har rest utomlands med avsikten att delta i en terrororganisationens verksamhet. Förslag om att dessa handlingar ska bli kriminaliserade bearbetas av nuvarande regering.<sup>46</sup>

I debatten i riksdagen utkristalliseras två tydliga ståndpunkter, även om formuleringar och motiveringar varierar.

1. Lagstiftningen är idag för svag vilket innebär att vi bör stärka den inför framtiden.
2. Retroaktivitetsförbudet bör förbises i denna fråga, för att fällande domar ska kunna utfärdas.

Utgångspunkten för de olika ställningstagandena är densamma. Lagstiftningen har inte varit tillräcklig på området och därför krävs förändringar. Däremot skiljer sig stånd-

---

<sup>45</sup> Sveriges Riksdag, Aktuell debatt om hantering av IS-återvändare, 2019-03-12.

<sup>46</sup> Regeringen, Ett särskilt straffansvar för deltagande i en terroristorganisation, 2019-02-28, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/lagratsremiss/2019/02/ett-sarskilt-straffansvar-for-deltagande-i-en-terroristorganisation/> (hämtad 2019-07-07). Samt, TT/Omni, Samöre med terrororganisation förbjuds, 2019-08-15, <http://tt.omni.se/samore-med-terrororganisation-forbjuds/a/dObwM1> (hämtad 2019-08-15).

punkterna tydligt åt vad gäller åtgärder som behöver vidtas för att hantera situationen i dagsläget.<sup>47</sup>

Enligt den ena ståndpunkten ska lagen skärpas genom den gängse juridiskt och formella vägen med utredning, remissinstanser och svar från Lagrådet och tills en sådan lagstiftning är på plats används befintlig lagstiftning. Den andra ståndpunkten som lades fram under den aktuella debatten var förslaget om undantag för retroaktivitetsförbudet, vilket i detta sammanhang betyder att en lag stiftas och sedan används retroaktivt för att åtala de personer som tidigare rest, deltagit i/varit verksamma i en terrororganisation, även om handlingarna vid tidpunkten för gärningen inte varit kriminaliserade. Det skulle innebära ett avsteg från legalitetsprincipen, som är tydlig med skyddet för enskilda individer gentemot staten.

#### 4.2.1. Legalitetsprincipen

Ett brott är inte ett brott om det inte uttrycks i lag, (*nullum crimen sine lege*) och utan lagstadgat brott, kan straff inte heller utdömas.<sup>48</sup> Ett undantag från en princip som återfinns i Sveriges grundlag samt UDHR skulle innebära att staten tar sig rätten att utan sedvanliga och kodade principer och lagar, anta och införa åtgärder som strider mot mänskliga rättigheter och rättssäkerhet. Ett sådant ingrepp, hur motiverat det än kan verka utifrån IS fruktansvärda grymheter mot människor, och dess offers rätt till rättvisa, möjliggör att undantag kan medges på riksdagens begäran. Det rättsenliga, rätts-säkra rättsväsendet stöter därmed på hinder i själva utformandet av den objektiva, legislativa och exekutiva processen.

Möjliga konsekvenser är inte bara att rättsväsendets objektivitet, stadighet och oberoende kan betvivlas, utan också att regerande makt kan kringgå grundläggande rättssäkra principer vilket kan innebära illegitima åtal mot meningsmotståndare. Ett sådant system, en sådan åtgärd, skapar rättsosäkerhet både för enskilda människor och för samhället.

---

<sup>47</sup> Sveriges Riksdag, Aktuell debatt om hantering av IS-återvändare, 2019-03-12.

<sup>48</sup> Nationalencyklopedin, Nullum crimen sine lege, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/nullum-crimen-sine-lege>(hämtad 2019-08-19).

I ett av inläggen i debatten om retroaktivitetsförbudet säger en politisk företrädare:

Är det då fel att göra lagen retroaktivt gällande? Det kan absolut vara tveksamt om personer har anslutit sig till Islamiska staten i tron att det är en välgörenhetsorganisation som ägnar sig åt fredliga arbetsmetoder. Då har dessa individer inte kunnat förutse att det kan finnas en rättslig problematik med att ansluta sig till Islamiska staten, och då ska en lag givetvis inte kunna vara kriminaliserande gentemot deras deltagande. Men, fru talman, så är inte fallet med Islamiska staten.<sup>49</sup>

Inlägget baseras på antaganden och visar på stor okunskap om rekryterings- och radikaliseringsprocessers skeenden och budskap, men läggs ändå fram som grund för slutsatsen att ett undantagsfall i retroaktivitetsförbudet är motiverat. Med rättsliga grunder som teoretiskt ramverk är den typen av tankemönster och ståndpunkter en mycket farlig väg att gå för ett samhälle med rättssäkerhet som värdegrund. Det är viktigt att följa de rättssäkra och människorättsliga principer som reglerar den grundläggande friheten i Sverige. Rättsväsendet ska fungera oavsett politiskt styre. Att åtala enligt gällande lagstiftning och genomföra lagändringar enligt gängse processer är den enda vägen att gå.

Vilka rubriceringar som kan bli aktuella får den nu pågående processen visa. Ett förslag om att förbjuda deltagande i terrororganisation förkastades av Lagrådet, som menar att det skulle strida mot föreningsfriheten, vilken är reglerad i grundlagen. Istället försöker den nu sittande regeringen att kriminalisera "samröre" med terrororganisation, samröre som i att främja, stärka eller understödja terrororganisation. Det skulle också innefatta att uppmana andra till samröre, att resa utomlands i syfte att ha samröre med terrororganisation samt att finansiera samröre med en terrororganisation.<sup>50</sup>

Det viktiga bör vara att använda alla vägar, forum och möjligheter som finns och kan skapas inom rättsväsendet, för att hålla farliga människor frihetsberövade och ansvariga för sina brott, oavsett om brottet benämns som terrorism eller inte. Nackdelen med ovan nämnt förhållningssätt är dock att själva anknytningen till terroristbrott, som varit särskilt och brutalt i detta fall, inte berörs. Därmed kan inte prejudikat eller särskilda till-

---

<sup>49</sup> Sveriges Riksdag, Aktuell debatt om hantering av IS-återvändare, 2019-03-12.

<sup>50</sup> TT/Omni, Samröre med terrororganisation förbjuds, 2019-08-15.



vägagångssätt förespråkas och efterföljas juridiskt, just i detta fall. Men framtiden på denna front är ljus.

#### 4.2.2 Oskyldighetspresumtionen

Oskyldighetspresumtionen, reglerad i grundlag och UDHR, gör sig också välkommen i detta sammanhang. De personer som återförs till Sverige behöver ställas inför rätta med de brottsrubriceringar som är möjliga. Befinns de oskyldiga behöver oskyldighetspresumtionen respekteras. Det är utifrån denna utgångspunkt som benämningen på IS-återvändare är konsekvent i uppsatsen. Gruppen och de individer som berörs har ännu inte funnits skyldiga eller oskyldiga, även om de kan misstänkas ha begått brott. När de döms för terrorism, eller någon annan kriminell handling kan de med mening benämnas som terrorister eller brottslingar. Detta är den adekvata rättsliga hållningen för att rättsväsendets principer ska kunna vara bärande, motstå utmaningar och försvara mänskliga rättigheter, oavsett vems mänskliga rättigheter det gäller.<sup>51</sup>

### 4.3 Möjligheter och forum för individuellt ansvarsutkrävande

I protokollet för den aktuella riksdagsdebatten återkommer frågan om individuellt ansvarsutkrävande och vilka olika åtgärder som är möjliga. Men frågan är inte bara om det är möjligt att genomföra föreslagna åtgärder utan också om de är människorättsligt godtagbara och rättssäkra utifrån grundläggande vedertagna principer. Alla människor och medborgare ska skyddas av och enligt lagen. IS framgångar är ett misslyckande för hela det internationella samfundet. Handlingarna IS gjort sig skyldig till kan aldrig gottgöras genom upprättelse. Mänskliga rättigheter och rättssäkra principer kan och bör dock prioriteras och garanteras tydligt framöver av samtliga internationella och nationella aktörer, för att skydda samhällena från terrorism.

---

<sup>51</sup> Universal Declaration of Human Rights, 1948.

Förslagen som lades fram i riksdagsdebatten relaterade till detta avsnitt kommenteras också i avsnittet tidigare forskning. Det finns ett pågående samtal om vilka rättsliga vägar som bör användas, även utanför riksdagen. Politik och juridik blandas och ståndpunkterna är sällan samstämmiga. Det finns ett intresse av att inte bara diskutera fenomenet utifrån internationellt ansvar och politik, utan också ifrån det teoretiska ramverk som denna uppsats använder sig av, principen om individens lika rätt till rättigheter.

Förslagen analyseras under två rubriker. Den första rubriken rör forum för ansvarsutkrävande. Den andra rubriken gäller inte direkt ansvarsutkrävande men kan med mening kopplas till samma fenomen, eftersom internationellt samarbete, bistånd och säkring av bevis berörs.

Frågan som föreligger har en komplicerad relation till rättssäkerhet och mänskliga rättigheter. Det internationella samfundet och internationell jurisdiktion fungerar på ett annat sätt än det svenska rättsväsendets, som i denna uppsats diskuteras. Trots det är frågan fortfarande viktig utifrån den diskussion som uppkom i riksdagen med förslag på hur ansvarsutkrävande kan ske på nationellt såväl som internationellt plan.

#### 4.3.1 Ad-hoc tribunal och ICC

Nedan följer citat som redogör för tonen i den politiska riksdagsdebatten.

Svenska domstolar har långtgående befogenheter att döma för våldsbrott begångna utomlands. Men den svenska regeringen anser att det också behövs en gemensam internationell ansträngning för att skipa rättvisa. Efter andra världskriget, kriget på Balkan och folkmordet i Rwanda upprättades nya tribunaler och rättegångsförfaranden som kom att spela en viktig roll i att skapa avslut, upprättelse och rättvisa. Sverige har inlett samråd med andra likasinnade länder om förutsättningarna att inrätta en särskild tribunal eller liknande mekanism. Att genomföra rättegångar på plats i regionen innebär närhet till bevisning, vittnen och målsägande. Det är en komplicerad fråga. Men regeringen kommer att fortsätta att driva på för gemensamma europeiska ansträngningar.<sup>52</sup>

---

<sup>52</sup> Sveriges Riksdag, Aktuell debatt om hantering av IS-återvändare, 2019-03-12.

Det levereras inga konkreta förslag på aktiva åtgärder. Formuleringarna är retoriska och spekulativa, och möjliga åtgärder radas upp snarare än förespråkas. Vad som dock blir tydligt är att rättvisa och upprättelse prioriteras i grundtanken vilket stärker ett mänskligt förfarande. Det påpekas även att det svenska systemet kan klara av den utmaning som nationellt ansvarsutkrävande innebär; alltså att åtala inför fungerande domstolar, med legitima brottsanklagelser.

Ove Bring, vars redogörelse i fallet inkluderas i litteraturöversikten, menar att inrättande av en specialdomstol (så kallad ad hoc) för Syrien och Irak, liksom de som skedde i Jugoslavien och Rwanda, inte kan hävdas vara en nödvändig åtgärd nu, på samma sätt som vid den tidpunkten, då en permanent legitim brottsdomstol inte var på plats.<sup>53</sup> Idag finns en sådan, och Malena Rembe argumenterar för att den bör användas i detta fall. Den bästa lösningen i situationen, menar hon, är att ICC ges mandat.<sup>54</sup> Ove Bring redogör för vad han menar sätter stopp för en sådan lösning, nämligen att Syrien och Irak inte är anslutna till ICC, vilket betyder att ICC inte har jurisdiktion över dessa medborgare. För att jurisdiktion ska kunna åberopas krävs beslut i FN:s säkerhetsråd, och Bring menar att det är otänkbart i det rådande världspolitiska klimatet.<sup>55</sup>

I en nationell domstol, i Sverige, finns vanligtvis befogenheter, resurser, möjligheter och praktik av att smidigt och rättssäkert utföra juridiska handlingar. ICC:s jurisdiktion utgår till exempel från att första instans alltid är nationell. Vad som har konstaterats vara av vikt för IS-härjade samhällen som nu försöker återuppbygga sina samhällen, är att medborgare från andra länder lämnar området. Det innebär att de behöver föras tillbaka till sina hemländer, lagföras och efterleva nationella riktlinjer och lagar. Dessutom påpekas säkerhetsrisken i att inte aktivt hantera personer som är potentiella hot, i följande citat från den aktuella riksdagsdebatten.

---

<sup>53</sup> Bring, Ove, Hur hantera IS-resenärerna? Rättskipning på två plan!, Mänsklig säkerhet, 2019-03-07.

<sup>54</sup> Rembe, Malena, IS-jihadisterna måste få komma hem, Dagens Industri, 2019-03-01

<sup>55</sup> Bring, Ove, Hur hantera IS-resenärerna? Rättskipning på två plan!, Mänsklig säkerhet, 2019-03-07.

Att lagföra personer i Sverige är ett bättre alternativ än att dessa personer släpps fria i avsaknad av domstolar och därmed kan infiltrera flyktingströmmarna mot Turkiet och Grekland och sedan utföra nya våldsbrott i Europa.<sup>56</sup>

Ovanstående formulering förespråkar ett rättssäkert tillvägagångssätt, med fokus på förhindrande av fortsatt terrorism genom säkerhet.

#### 4.3.2 Internationellt samarbete

Domstolsförhandlingar och polisutredningar ska ske antingen i Sverige, i Haag eller vid en så kallad hybriddomstol i de kurdiska områdena.

sägs i riksdagsdebatten.<sup>57</sup> Detta är ett konstaterande snarare än ett förslag. De instanser som inkluderas är förhandlingar och utredningar på nationell nivå, på plats i Haag genom ICC eller via en hybriddomstol.<sup>58</sup> ICC och ad hoc har redan diskuterats. Ove Bring kommenterar möjligheten till internationellt samarbete i en hybriddomstol, i detta fall. Om ett fungerande samarbete kan införas, där bistånd, domare, tolkar och så vidare tillhandahålls, menar han att en trovärdig rättskipning bör kunna åstadkommas, i enlighet med humanitär rätt och mänskliga rättigheter enligt FN-stadgans samarbetsprincip. I hans text finns ett redan tydligt rättssäkert och människorättsligt perspektiv. Han menar att en fördel med hybriddomstol i det här sammanhanget är att människorättsexperter och icke statliga organisationer, NGO:s, kan bistå i processerna, vilket skulle säkerställa ett människorättsligt perspektiv. Ett gemensamt ansvar och gemensamma resurser skulle definitivt gynna och underlätta processen.<sup>59</sup>

Utöver en hybriddomstol föreslås ytterligare åtgärder om internationellt samarbete.

En av de allra svåraste frågorna när det gäller krigsbrott och terrorism är den om att säkra bevisning. Därför ska svensk polis

---

<sup>56</sup> Sveriges Riksdag, Aktuell debatt om hantering av IS-återvändare, 2019-03-12.

<sup>57</sup> Ibid.

<sup>58</sup> En hybriddomstol innebär en kombination av lokal rätt och internationell rätt, såväl som delade resurser, kompetens, och tjänstemän.

<sup>59</sup> Bring, Ove, Hur hantera IS-resenärerna? Rättskipning på två plan!, Mänsklig säkerhet, 2019-03-07.

skickas till säkra områden för att inhämta bevisning för att vi ska kunna få fler fällande domar. Alla måste hjälpas åt.<sup>60</sup>

En rättssäker och positiv åtgärd föreslås här, där Sverige tar mer ansvar för sina medborgare och bidrar till en process för offers rättvisa och upprättelse. En sådan insats skulle kunna få stor betydelse i att göra brottsutredningar genomförbara, trovärdiga samt mer rättssäkra när IS-svenskar återvänder till Sverige.

Vidare vittnar ytterligare ett inlägg i debatten om en rättssäker väg.

Vi vill också ge humanitärt bistånd och stöd till återuppbyggnad till styret i norra Syrien. I grunden gör vi det för vår egen säkerhet, men det handlar också om att hjälpa dem som tog striden och besegrade IS. Nu är det vår tur att rättsligt processa IS-krigarna.<sup>61</sup>

Vad som konstateras i analysen av riksdagsförslagen relaterade till internationellt samarbete och individuellt ansvarsutkrävande är att trots att en ad-hoc-tribunal upprättas, ett ICC mandat införs, eller en hybriddomstol införs, kvarstår problemet att Syrien nu behöver återhämta sig och återupprätta sitt samhälle, vilket betyder att medborgare behöver återföras av sina nationalstater.

En nationell lösning är därför ur ett rättssäkert perspektiv den mest lämpliga lösningen idag. Även en hybriddomstol kan förespråkas, då den verkar för upprättelse för offer, vilket är en viktig del av ett samhälles läkande process. Juridiskt internationellt erkännande, till skillnad från en nationell dom, kan inte underskattas i det här sammanhanget. En komplex situation som den som diskuteras i denna uppsats kan inte nå en snabb och tillfredställande lösning, istället behöver uppsatsens analys bidra till att klargöra vad som är rättssäkert och människorättsligt förespråkbart i sammanhanget, samt redogöra för möjligheter och konsekvenser vid förslag och tillvägagångssätt. Ur denna synvinkel konstateras det att åtgärder som behöver komma på plats i nuläget relaterade till inter-

---

<sup>60</sup> Sveriges Riksdag, Aktuell debatt om hantering av IS-återvändare, 2019-03-12.

<sup>61</sup> Ibid.

nationellt ansvar, är gemensamt men nationellt ansvar och agerande. Långsiktigt bör staterna fokusera på upprättelse, försoning och rättvisa för drabbade personer och samhälle. Vägen dit styrs av det världspolitiska läget vilket troligtvis gör att en hybriddomstol kan nå bättre framgång än vad ICC kan göra, något denna uppsats utifrån avgränsningar brister i att vidare redogöra för.

## 5 Diskussion och sammanfattning

Påvisat i enlighet med uppsatsens syfte och frågeställning är vilka förslag som är förenliga eller inte med de principer som specifikt har utgjort det teoretiska ramverket i uppsatsen, principer som författaren menar är grundläggande i det svenska samhället. Vad en sådan redogörelse kan bidra med är förhoppningsvis vägledning under diskussioner om politiska och juridiska frågor som är utmanande och komplexa. Granskningen som har gjorts har inte tagit hänsyn till politisk ideologi vilket innebär att skillnad i ideologiska tankesätt och perspektiv inte har inräknats i analysen. En vidare undersökning på forskningsområdet vore gynnsam med en ideologisk aspekt. Detta för att se om vissa partier eller falanger förespråkar mer eller mindre rättssäkra åtgärder. Det kan bli indikation på hur det svenska politiska klimatet påverkar juridiska beslut, så som undantag i rättssäkra principer.

Syftet med uppsatsen har varit att bidra till ett pågående samtal, som sträcker sig mycket längre och bredare än åtgärder som har redogjorts för i analysavsnittet. Då primärmaterial endast cirkulerat kring de uttalanden som gjorts i riksdagsdebatten uppstår en del begränsningar i ett vidare resonemang. Det är en svaghet i uppsatsen, då en bredare blick skulle kunna fördjupa det pågående samtalet mer. Trots det bidrar uppsatsen till en diskussion vad gäller nödvändigheten av rättssäkra och människorättsliga granskningar av pågående politiska samtal om juridiska åtgärder.

Det finns mer till diskussionen kring den aktuella riksdagsdebatten om IS-återvändarna än vad som har fått utrymme i denna uppsats. De förslag som inte enligt ett rättssäkert och människorättsligt perspektiv ansågs lika relevant för uppsatsens syfte är fortfarande av intresse utifrån den svenska rättsliga kontexten. Enligt avgränsningen av ämnen berörs inte förebyggande åtgärder så som fördjupade kunskaper kring rekryterings- och radikaliseringsprocesserna. Inte heller kommenteras förslag om ökad bevakning, ökade resurser till Polisen eller ytterligare förslag som till exempel riktlinjer för kommuner. En undersökning som berör de förebyggande och skademinimerande aspekterna av IS-rekrytering och terrorism, vore ett ytterligare nödvändigt steg att ta för att debatten och

förståelsen ska kunna nyanseras. Detta har visat sig vara av stor vikt i resultatet av analysavsnittet. Vidare är det inte bara viktigt att förståelse och kunskap förespråkas i den svenska kontexten, utan också internationellt. Det internationella samfundet behöver rusta sig för fortsatt terrorism, radikaliserings och rekrytering med tydligare fokus på förebyggande åtgärder, snarare än att staterna ställs inför fait accompli, alltså fullbordade gärningar att i efterhand agera utifrån.<sup>62</sup>

Slutsatsen att Sverige måste hämta hem sina medborgare, och utnyttja alla legitima rättsliga vägar för ansvarsutkrävande och straff, kunde skyntas redan i litteraturöversikten. Majoriteten av källorna i litteraturöversikten var publicerade innan den aktuella riksdagsdebatten hölls. Problemen var alltså uppflaggade i en offentlig kontext, och hot mot rättssäkerheten hade uppmärksamats. Trots det lades det under riksdagsdebatten fram förslag på införande av åtgärder som skulle strida mot rättssäkerhet och individens mänskliga rättigheter. Det motiverar uppsatsens analys av förslagen utifrån ett etablerat teoretiskt ramverk som ska återspegla den svenska statens principer, vars företrädare debatterade frågan i riksdagen till viss del utan respekt för dessa principer. Den förståelse som uppsatsen försöker fördjupa är alltså på vilka grunder åtgärderna är, eller inte är, förenliga med svenska principer, och på vilka grunder kränkningar mot mänskliga rättigheter och den svenska rättssäkerheten kan åberopas.

Resultatet i analysen anses ge ett svar på forskningsfrågan; Är riksdagsförslagen vid aktuell debatt om hantering av IS-återvändare förenliga med svenska rättssäkra och människorättsliga principer? Specifika svar redogörs för i analysen, men ett sammanfattande svar på forskningsfrågan är att en del av förslagen är förenliga med svenska principer, vilka alltså förespråkas, medan vissa förslag, trots att de lagts fram av folkvalda politiker, inte är det, vilket kritiserar utifrån uppsatsens teoretiska ramverk. Forskningsfrågans svar relateras till uppsatsens syfte, vilket varit att tydligt redogöra för förslag på åtgärder för att bidra med ett påkallat perspektiv i ett pågående samtal, med förhoppningen att sådana insikter ska bidra till en värdegrundlig vägledning inom politik och juridik.

---

<sup>62</sup> Nationalencyklopedin, Fait accompli, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/fait-accompl%C3%A9>, (hämtad 2019-08-19).



# Referenser

## Böcker

Wagner, Katia, Ingen plats för mig, Natur & Kultur, Stockholm, 2019.

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, Vetenskapsrådet, ISBN:91-7307-008-4.

## Elektroniska tidningsartiklar

Kleberg, Fridh, Carl, Jihadistiska Isis utropar kalifat, Sveriges Television, 2014-05-29, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/jihadistiska-isis-utropar-kalifat>, (hämtad 2019-08-10).

Rembe, Malena, IS-jihadisterna måste få komma hem, Dagens Industri, 2019-03-01 <https://www.di.se/debatt/sverige-maste-hamta-hem-is-jihadisterna/>, (hämtad 2019-07-24).

Bring, Ove, Hur hantera IS-resenärerna? Rättskipning på två plan!, Mänsklig säkerhet, 2019-03-07, <https://manskligsakerhet.se/2019/03/07/hur-hantera-is-resenarerna-rattskipning-pa-tva-plan/>, (hämtad 2019-07-24).

Sydsvenskan, Terrorgruppen IS besegrad i Syrien, 2019-03-23, <https://www.sydsvenskan.se/2019-03-23/sdf-is-ar-beseprat-i-syrien>, (hämtad 2019-08-10).

## Elektroniska tidskriftsartiklar

Graneheim, UH, Lundman, B, Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness, *Nurse Education today*, 2004, Vol. 24 (2), <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>.

Ramberg, Anne, När rättssäkerhet och mänskliga rättigheter krockar med religionen, *Advokaten*, Nr 6, 2010, Årgång 76, <https://www.advokaten.se/Tidningsnummer/2010/Nr-6-2010-Argang-76/Nar-rattssakerhet-och-manskliga-rattigheter-krockar-med-religionen/>, (hämtad 2019-07-13).

Pieter, Omtzigt, O Chad, Ewelina U., Bringing Daesh to Justice: What the International Community Can Do, *Journal of Genocide Research*, 2019-03, Vol. 21 Issue 1, DOI 10.1080/14623528.2018.1476004.

Speckhard, Anne, Yayla, Ahmet, Shajkovci, Adrian, Defected from ISIS or Simply Returned, and for How Long? Challenges for the West in Dealing with Returning Foreign Fighters, *Air & Space Power Journal: Afrique et Francophonie*, 2018, Vol. 9 Issue 4, <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=133610616&site=eds-live&scope=site>, (hämtad 2019-07-12).

### Webbsidor/internetkällor

Bring, Ove, Islamiska staten och folkrätten, Center för våldsbejakande extremism, 2019-04-25, <https://www.cve.se/>(hämtad 2019-08-18).

Sveriges Riksdag, Aktuell debatt om hantering av IS-återvändare, 2019-03-12, [https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/aktuell-debatt/aktuell-debatt-om-hantering-av-is-atervandare\\_H6C120190312ad](https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/aktuell-debatt/aktuell-debatt-om-hantering-av-is-atervandare_H6C120190312ad), (hämtad 2019-04-06).

Regeringen, Ett särskilt straffansvar för deltagande i en terroristorganisation, 2019-02-28, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/lagratsremiss/2019/02/ett-sarskilt-straffansvar-for-deltagande-i-en-terroristorganisation/>(hämtad 2019-07-07).

Sveriges Television, YPG bekräftar: IS-svenskar fängslade i Syrien, 2018-02-08, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/ypg-bekraftar-is-svenskar-fangslade-i-syrien>, (hämtad 2019-08-01).

TT/Omni, Samröre med terroristorganisation förbjuds, 2019-08-15, <http://tt.omni.se/samrore-med-terrororganisation-forbjuds/a/dObwM1>(hämtad 2019-08-15).

Röda Korset, Al-Hol-lägret – svår humanitär situation, 14 maj 2019,  
<https://www.rodakorset.se/vad-vi-gor/lander-vi-arbetar-i/syrien/al-hol-lagret-svar-humanitar-situation/> (hämtad 2019-08-01).

## Blogginlägg

Ramberg, Anne, ISIS anhängarna och det okloka i indragning av medborgarskap – en personlig reflektion, 2019-02-21, <https://annerambergs.wordpress.com/2019/02/21/isis-anhangarna-och-det-okloka-i-indragning-av-medborgarskap-en-personlig-reflektion/>, (hämtad 2019-07-13).

Ramberg, Anne, Hämta hem barnen – vad håller regeringen på med?, 2019-04-12, <https://annerambergs.wordpress.com/2019/04/12/hamta-hem-barnen-vad-haller-regeringen-pa-med/>, (hämtad 2019-07-13).

## Uppslagsverk/lexikon

Nationalencyklopedin, Islamiska staten,  
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/islamiska-staten>, (hämtad 2019-08-18).

Åklagarmyndigheten, Legalitetsprincipen, <https://www.aklagare.se/ordlista/>, (hämtad 2019-08-01).

Åklagarmyndigheten, Rättssäkerhet,  
[https://www.aklagare.se/ordlista/r/rattssakerhet/?fbclid=IwAR0csikc1nQmup-Wa\\_7QKPyKs84v7d5OCC9IL8gZuZtU9L4E7EFnAd78mWg](https://www.aklagare.se/ordlista/r/rattssakerhet/?fbclid=IwAR0csikc1nQmup-Wa_7QKPyKs84v7d5OCC9IL8gZuZtU9L4E7EFnAd78mWg), (hämtad 2019-07-07).

Åklagarmyndigheten, Oskuldspresumtion,  
<https://www.aklagare.se/ordlista/o/oskuldspresumtion/> (hämtad 2019-08-01).

Nationalencyklopedin, Nullum crimen sine lege,  
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/nullum-crimen-sine-lege> (hämtad 2019-08-19).

Nationalencyklopedin, Fait accompli,  
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/fait-accompl>, (hämtad 2019-08-19).

## Konventioner och deklARATIONER

FN:s konvention om barnets rättigheter, 1989, <https://unicef.se/barnkonventionen>,  
(hämtad 2019-07-12).

Universal Declaration of Human Rights, 1948, <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, (hämtad 2019-08-05).

## Lagar och skrivelser

SFS 2010:813, Lag (2010:813) om konsulära katastrofinsatser

SFS 2019:472, Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

SFS 2018:1293, Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap.

Regeringens skrivelse 2007/08:109, Mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik.